

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Huumorin keinot ja rajat radiossa

Viikoittain ilmestyvän Kuulat sekaisin -komediasarjan toteutus radioon

Kuulat sekaisin -radio-ohjelma

Hannu Rekilä

Kulttuurialan opinnäytetyö
Viestinnän koulutusohjelma
Medianomi (AMK)

TORNIO 2010

TIIVISTELMÄ

Rekilä, Hannu 2010. Huumorin keinot ja rajat radiossa – Viikoittain ilmestyvän Kuulat sekaisin -komediasarjan toteutus radioon.

Opinnäytetyö. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Kulttuuriala. Viestinnän koulutusohjelma. Sivuja 33.

Opinnäytetyöni aiheena on Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun radiokanavalle, RadioAktiiviselle, tehdyn Kuulat sekaisin komediasarjan tekoprosessin kuvaus. Toteutin sarjan kahdestaan opiskelukaverini kanssa. Tavoitteena on kuvailla ja analysoida millaista viihdesarjan tekeminen radioon oli, ja millaisia rajoitteita ja etuja radiolla on formaattina komedian teossa. Tutkimuskysymykseni on: Minkälainen työprosessi takaa sen, että radiokomediasta saadaan mahdollisimman toimiva?

Opinnäytetyössä käytän lähteinä suomalaisten radioviihteen tekijöiden haastatteluja, sekä itse tekemiäni että aiemmin lehdissä ja internetissä tehtyjä. Kirjallisina lähteinä ovat muun muassa Elina Hirvosen Käsikirjoittaminen – televisio, elokuva, radio (2003) sekä Robert McLeishin Radio Production (1999). Näiden pohjalta hahmottelen millaista radioviihdettä Suomessa ja ulkomailla on tehty, ja mikä on näiden asiantuntijoiden oma mielipide hyvästä radioviihteestä.

Teoksena käytän Kuulat sekaisin -ohjelmasarjan jaksoja sekä kokemuksiani ja käsikirjoituksia sarjasta.

Yhteenvetona totean, että radio on viihteen teossa hyvin monipuolinen formaatti, jossa pelkkä ääni toimii sekä mahdollisuuksien avaajana että merkittävänä rajoittajana käsikirjoittamisessa ja radiossa näyttelemisessä. Hahmojen luominen, tunnelman kuvailu ja paikasta toiseen siirtyminen käsikirjoitetussa radio-ohjelmassa on haastavaa. Radioon käsikirjoittamisen suuri haaste on myös keksiä omaperäinen idea, joka ei matki liikaa aiemmin tehtyjä komedioita ideoiltaan ja toteutukseltaan.

Avainsanat: Radio, komedia, formaatti, sarja, ääninäyttely, käsikirjoitus

ABSTRACT

Rekilä, Hannu 2010. The means and limits of humour in radio – Making a weekly Muddled up Marbles -comedy series in radio.

Bachelor's Thesis. Kemi-Tornio University of Applied Sciences. Business and Culture. Degree Programme of Media Arts. Pages 33.

The topic of this thesis work is to describe how I made a radio comedy series to our school's radio, RadioAktiivinen, at Kemi-Tornio University of Applied Sciences in collaboration with my classmate. My goal is to find out the limits and advantages the radio has when making a comedy series. The thesis question is: What kind of a process it is to make a radio comedy series that works and sounds good?

The sources I use in this thesis are interviews of radio comedians in Finland. I conducted interviews myself but I also use interviews available in magazines and on the Internet that are conducted by other people. The most important books I have used are Robert McLeish's *Radio Production* (1999) and Elina Hirvonen's book on script writing for televisions, films and radio (2003). By using these sources, and many others, my aim is to investigate what kind of radio comedies have been made in Finland and abroad previously, and what the opinions of these authorities are about how a good radio comedy is made.

The piece of work I use as a source is the comedy series *Kuulat sekaisin* that I made with my classmate Keijo Makkonen, and also the scripts and experiences I have from making that series.

The conclusion of my Bachelor's Thesis is that the radio is a really polymorphous format to make comedy, since hearing only the sound without seeing the picture one can have a lot of new possibilities to make and write a comedy, to create characters and also to do voice acting in the radio. But it is also a big limitation as well that one can only hear the sound. Also one big challenge when writing a show in the radio is to invent something completely unique without imitating too much the ideas and the implementations of the other radio comedy series made before.

Key words: Radio, comedy, format, series, voice acting, script

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

JOHDANTO	5
2 RADIO-OHJELMAN JA KOMEDIAN LAJEJA	7
2.1 Radiodokumentti	7
2.2 Kuunnelma	8
2.3 Kuunnelman suunnittelu.....	9
2.4 Feature	10
2.5 Huumorin lajeja	11
3 NYKYISIÄ RADIOKOMEDIOITA SUOMESSA	13
3.1 Uudenlaista komediaa 80-luvulta lähtien	13
3.2 Lyhyet lähetysvirtaradioiden komediat	14
4 OMAN RADIOKOMEDIAN KÄSIKIRJOITUS JA TOTEUTUS	16
4.1 Kahden miehen komediasarja Kuulat sekaisin.....	16
4.2 Radiossa näyttelemine	17
4.3 Uusia ideoita jaksosta toiseen.....	19
4.4 Omaperäinen formaatti	20
5 RADION VAHVUUDET JA HEIKKOUEDET KOMEDIAN TEOSSA.....	23
5.1 Äänien avulla lavastaminen.....	23
5.2 Hahmojen luominen pelkästään radioon	24
5.3 Huumorin rajat radiossa	25
6 POHDINTA	29
LÄHDELUETTELO	31

1 JOHDANTO

Idea radiokomedian tutkimiseen opinnäytetyössäni lähti ajatuksesta, että radiossa on mielestäni nykyään hyvin vähän ohjelmia, jotka käyttävät koko radion kapasiteettia hyväkseen. Tarkoitan sitä, kuinka monipuolisia tarinoita ja hahmoja voidaan luoda pelkän puheen ja äänitehosteiden avulla radiosta kuultavaksi. Radio on mielestäni paljon muutakin kuin vain musiikkia ja juontamista. Se on viihteen väline, josta voidaan lähettää aivan kaikenlaista ohjelmaa dokumenteista sketsisarjoihin. Syksyllä 2008 idea komediasarjasta alkoi syntyä päässäni, kun koulumme tarjosi vapaavalintaista radiokurssia, jossa opiskelijat saavat itse toteuttaa omanlaistaan ohjelmaa. Tartuin heti tilaisuuteen, ja aloin käsikirjoittaa sketsisarjaa nimeltä Kuulat sekaisin. Opiskelukaverini Keijo Makkonen innostui myös projektista, kun kysyin muita halukkaita näyttelemään ja käsikirjoittamaan sarjaa.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on siis kertoa kokemuksiani viikoittain Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun radiossa, RadioAktiivisessa ilmestyneen komediasarjan, Kuulat sekaisin, tekemisestä. Tutkin myös mitä kaikkea radiokomedian tekeminen vaati. Käyn läpi ongelmatilanteet, ja mietin millainen väline radio on komedian tekoon verrattuna esimerkiksi televisioon. Tutkin, mitkä asiat ovat helpompia toteuttaa radiossa, ja mitkä taas vaativat enemmän työtä.

Tutkin asiaa tekniikan, komediasarjan hahmojen luomisen ja käsikirjoittamisenkin kannalta. Millaista on käsikirjoittaa komediaa pelkästään radioon, ja mitä etuja ja haittoja esimerkiksi komediahahmojen luomisessa on, kun käytössä on pelkkä ääni?

Opinnäytetyöni pääkysymyksenä on, millaisista elementeistä syntyy toimiva viikoittain lähetettävä radiokomedia. Tutkin myös, miten radiokomedia voi pysyä tuoreen kuuloisena ja kuinka siihen voi keksiä loputtomasti uusia ideoita. Vertaan Kuulat sekaisin -sarjaa muihin tällä hetkellä tuleviin viikoittaisiin radiokomedioihin kuten YLE Radio Suomen Alivaltiosihteriin ja YLE Perämeren Anonyymeihin kotikiusattuihin, ja tutkin, miten voi tehdä radio-ohjelmaa joka ei matki liikaa jo olemassa olevia ohjelmia.

Opinnäytetyöni on toiminnallinen, eli tutkimukseni perustuu osittain myös tekemiseen ja siitä saatuihin johtopäätöksiin. (Vilkkä & Airaksinen 2003) Käytän opinnäytetyössäni pohjana vuosina 2008 - 2009 tekemääni Kuulat sekaisin -radio-ohjelmaa RadioAktiivi-

selle. Käyn läpi kyseisen ohjelman tekoprosessin alusta loppuun ja pohdin, millaista hyvän komedian teko radioon on kaikkine etuineen ja haittoineen.

Lähteenä minulla on myös radiotoimittaja ja koomikko Jari Vesan haastattelu YLE Radio Perämeressä Kemissä. Hän on pitkän linjan radiokomedian tekijä, joka on tehnyt yhteistyötä myös muun muassa koomikko Jope Ruonansuun kanssa. Käytän myös Ali-valtiosihteeri-komediaryhmän jäsenten vanhoja lehtihaastatteluja lähteinä useiden kirjallisten lähteiden kera.

Kirjallisista lähteistä esimerkiksi radiotoimittaja Robert McLeishin ja Elina Hirvosen kootut opetukset radiokuunnelman teosta ovat tärkeänä osana opinnäytetyöni tutkimuksia. Vertaan heidän mielipiteitään omiin kokemuksiini radio-ohjelman rakentamisesta, ja pohdin, mitkä ovat välttämättömiä työprosessin osia toimivan radiokomedian tekemisessä.

Opinnäytetyöni tutkii myös huumorin rajoja radiossa. Mitä radiossa saa sanoa? Mistä saa tehdä pilaa? Ja miten radiokanavan oma imago ja kohdeyleisö vaikuttavat siihen, millaista komediaa kyseiseltä kanavalta voi tulla?

2 RADIO-OHJELMAN JA KOMEDIAN LAJEJA

Radiosta tulevat käsikirjoitetut ohjelmat eritellään yleensä termeillä radiodokumentti, feature ja kuunnelma. Erikseen ovat mainittuina asiaohjelmat tai puheohjelmat, jotka ovat journalistisia ja monipuolisesti kaikista näkökulmista asiaa tarkastelevia ohjelmia tai uutisjuttuja. Niiden ero aiemmin mainittuihin on siis se, että ne tehdään mahdollisimman asiallisesti ilman kuulijan tunteisiin vaikuttamista. Dokumentti, feature ja kuunnelma eivät tähän ryhmään kuulu, koska niiden tarkoituksena on nimenomaan kuulijan tunteiden herättäminen sekä myös tarpeen tullen viihdyttäminen, ja niistä löytyy aina tietty rajattu näkökulma. (Äänipää 2010a.)

Radiotyön perusteet kirjassa eritellään radion sisällöksi makasiiniohjelmat, musiikki, uutiset, haastattelut sekä keskustelu- ja puheohjelmat. Kirja on kuitenkin perehtynyt enemmän suoran radiolähetyksen tekemiseen, kuin ohjelmatyyppeiden kuvailuun. (Kujala & Lahti & Tamminen 1998, 42 - 63.)

2.1 Radiodokumentti

Äänikerronnan ja äänitekniikan suomalainen erikoissivusto Äänipää määrittelee radiodokumentin seuraavasti: ”Se on tekijänsä persoonallinen ja perusteltu, radion keinoja hyväksikäyttävä, materiaalinsa tästä todellisuudesta hakeva, dramaturgisesti viimeistelty, muotonsa aiheesta hakeva tulkinta jostakin todellisuuden osasta.” Kyseessä on siis todellisuuden tulkinta, jossa näkyy aina toimittaja joko persoonana tai sitten hänen valitsemansa näkökulman kautta. (Äänipää 2010a.)

Brittiläisellä tuotantoyhtiö BBC:llä työskennellyt radiotoimittaja ja konsultantti Robert McLeish kertoo, että dokumentti on täysin faktoihin perustuva, luotettava ohjelma. Siinä ei saa olla kuulijaa harhaan johtavia epätodellisia osuuksia, vaan se kootaan täysin dokumentille välttämättömistä aineksista kuten haastatteluista, muistiinpanoista ja luotettavista lähteistä. Tärkeää on painottaa, että kuulija tietää täsmälleen mistä ohjelmassa on kyse eikä häntä yritetä johtaa harhaan. (McLeish 1999, 257 - 258.)

Radiodokumentissa, niin kuin missä tahansa muussakin dokumenttiohjelmassa, aineiston todenperäisyys ja aitous ratkaisevat. Yleisimpiä radiodokumentin aiheita McLeishin

mukaan ovat nykyajan ongelmat ja tutkimukset kuten maapallon saastuminen ja ympäristö, lääketieteen kehittyminen ja muut suuret asiat. Toisaalta dokumentti voi kertoa myös esimerkiksi yksittäisistä henkilöistä ja tapahtumista kuten esimerkiksi jonkin teatteriryhmän työskentelystä. Aihe voi olla mikä tahansa, kunhan sen lähteet ovat todenperäiset. Dokumentti voi kertoa myös jostain kauan sitten tapahtuneesta historiallisesta asiasta. Robert McLeish ottaa esimerkiksi Columbuksen matkan Uuteen Maailmaan eli Amerikkaan. Vaikka tapahtumasta on jo aikaa satoja vuosia, on siitä säilynyt muun muassa Columbuksen sen aikaiset päiväkirjamerkinnot ja muita sen aikaisia taltioita niin paljon, että dokumentin tekeminen on mahdollista. (McLeish 1999, 257.)

2.2 Kuunnelma

”Kuunnelma on kerrontaa joka perustuu yksinomaan äänihavainnoille. Kuultu kuitenkin visualisoituu mielikuviksi. Kuulijan mielen näyttämöllä täydentyvät ääniaistimukset valoiksi, väreiksi ja tilaksi.” (Äänipää 2010b)

Radiokuunnelma on näytelmä, joka on kirjoitettu varta vasten radiota varten ja sen esittävät näyttelijät. Kuunnelmia on tehty Suomessa jo 20-luvulta lähtien, heti Yleisradion perustamisen jälkeen. Jo kauan ennen television syntyä on ihmisiä viihdytetty näytellyillä tarinoilla, radion kautta ihmiset vain saavat pelkän äänen. Loput tarinasta värittyvät kuulijan päässä omaksi kokonaisuudekseen. (Hirvonen 2003, 217 - 227.)

Näytelmäkirjailija, suomentaja ja dramaturgi Juha Siltasen mukaan nykyiseen äänitaiteeseen kuuluu musiikki alalajeineen, elokuvan, teatterin ja tanssin äänitaide, tila- ja ääniteokset sekä radiotaide. Radiossa esimerkkinä radiotaiteesta on käsite kuunnelma, joka pitää sisällään monenlaisia lajeja radioviihteestä. Radiofeature ja radiofonia ovat tällaisia. Niiden tekeminen on muuttunut radion alkuaajoista lähtien tekniikan kannalta, mutta tietyt lait sitovat niitä aina. (Hirvonen 2003, 217 - 227.)

Aluksi kuunnelmat olivat suoria lähetyksiä, eli mikrofoniin näyteltyjä näytelmiä. Puhuttiin termistä radioteatteri. Pikkuhiljaa tätä ohjelmaa alettiin kutsua kuunnelmaksi. Tämän ympärille on sitten vuosien myötä tullut termejä kuten radiofonia, äänikertomus ja radio-ooppera. Yhteinen tekijä on kuitenkin yleensä se, että kyseessä on fiktiiviseen käsikirjoitukseen perustuva näytelty ääniteos. Jos puhutaan termistä radiotaide, se taas

käsittää liian ison osan koko radion toiminnasta, ja on täten hieman liian abstrakti termi eriteltäväksi. Taidetta ovat vaikkapa äänilevykonsertit, radiomainokset ja hupailut siinä missä kuunnelmatkin. (Hirvonen 2003, 216 & 229.)

2.3 Kuunnelman äänisuunnittelu

Äänipää sivusto kertoo, että kuunnelman suunnittelu on tarkkuutta vaativa prosessi. Kirjoitettu teksti, joka kuunnelmassa puhutaan, on koko kuunnelman ydin. Kaikki muu rakennetaan tämän ympärille. Joskus pelkkä tekstin lukeminen riittää, mutta usein ympärille rakennetaan tehosteita, musiikkia ja muita ääniä, joiden on tuettava tekstiä eli käsikirjoitusta. Kuunnelman keskeiset vaiheet ovat yleensä ennakkosuunnittelu, puheen, tehosteiden ja musiikin äänitys, sekä jälkikäsitteily. Jälkikäsitteilyssä muokataan tehosteita, leikataan dialogia ja miksataan kaikki äänet yhdeksi teokseksi. (Äänipää 2010d.)

Kuunnelmaa tehdessä on tärkeässä osassa paitsi tarkka käsikirjoitus ja äänimaiseman suunnittelu, myös näyttelijöiden työpanos. Kaikki on etukäteen käsikirjoitettua, ja näyttelijöiden olisi hyvä käydä tämä käsikirjoitus läpi harjoituksissa ennen varsinaista nauhoitusta. Mitä vähemmän näyttelijöitä ja äänimaisemia kuunnelma vaatii, sitä helpomalla pääsee, mutta sitä tylsemmältä lopputulos kuulostaa. Kuunnelman teko muistuttaa elokuvan tekoa siinä, että se alkaa käsikirjoitusvaiheella, josta edetään lukuharjoituksiin, mahdollisiin mikrofoniharjoituksiin, itse äänityksiin ja lopulta leikkauksiin ja miksaamiseen. (Hirvonen 2003, 231.)

Mitä suuremmassa mittakaavassa kuunnelmaa tekee, sitä isompi panos kaikilla osaluilla näyttelijöiden panoksesta käsikirjoittajan ja ohjaajan panokseen on. Kuunnelma vaatii kuitenkin laajana äänimaailmojen luomisen osaamista. Se perustuu puheen lisäksi usein musiikin, tehosteiden, stereokuvan käytön ja äänenmuokkauksen hallintaan. (Hirvonen 2003, 231.) Toki vastaanottavan kuuntelijan laitteisto vaikuttaa lopputulokseen myös, esimerkiksi sen osalta kuunteleeko hän kuunnelman vanhasta radiosta, vai isommassa teatterissa stereokaiuttimien kautta. Mutta hyvin tehtynä jokainen saa kuunnelmasta jotain irti vastaanottimesta riippumatta.

Haasteena kuunnelmassa on saada kuulija pysymään mukana tarinassa, varsinkin jos se on pitkä. Korva väsy nopeasti tasapaksuun selostukseen tai muuttumattomaan äänimai-

semaan. Hyvin tehty kuunnelma vie tarinaa eteenpäin mahdollisimman monipuolisesti yleensä vuorottelemalla puheen ja äänimaisemien kanssa, tai sitten vaihtamalla puhujia tai äänensävyä. Ohjelma voi olla joko lyhyt äänisketsi, tai sitten pieniin pätkiin jaettu pidempi tarina, jossa välillä kuunnellaan musiikkia. Tai sitten koko ohjelma koostuu pienistä sketseistä, joissa jokaisessa kerrotaan jokin eri tarina. (Hirvonen 2003, 235.)

2.4 Feature

Robert McLeish kuvailee radiofeaturea ohjelmaksi, jossa voivat yhdistyä kaikki mahdolliset äänet, joita radio-ohjelmissa voidaan käyttää. Muun muassa musiikki, puhe ja äänitehosteet muodostavat featuressa kokonaisuuden, joka pyrkii herättämään kuuntelijassa syviä tuntemuksia ja inspiraatiota. (McLeish 1999, 267.)

Radiodokumentti, kuunnelma ja feature ovat samankaltaisia kokonaisuuksia, mutta featurea voisi kuvata taiteellisemmaksi ja vapaammin muokattavaksi ohjelmaksi. Molempia termejä käytetään nykyään rinnakkain niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Dokumenttia ja featurea yhdistää se, että ne ovat viimeistelyjä ja radioilmaisultaan kehittyneitä ohjelmia. (Karisto & Leppänen, 19 - 20.)

Yleisradion Dokumenttiryhmän tuottaja ja toimittaja Hannu Karisto on pohtinut featuren ja dokumentin eroja myös aiemmissa opinnäytetöissä, kuten Satu Saarivuon keväällä 2010 tekemässä työssä Radiodokumentti haastaa sekä tekijän että kuulijan. Haastattelussa Karisto kertoo, että dokumenttia tehdään aina enemmän materiaalin ehdoilla. Dokumentaristi kuuntelee keräämäänsä materiaalia ja rakentaa dokumenttinsa käsikirjoituksen ja kokonaisuuden näiden materiaalien kautta. Featuressa taas koko käsikirjoitus ja äänitehosteet on mietitty yleensä jo tarkkaan ennen teoksen tekoa. Feature pohjautuu monesti valmiiseen kirjaan tai runokokoelmaan. Lopullinen toteutus on kuitenkin dokumenttimainen. (Saarivuo 2010, 16 - 17.)

Aiemmin mainittiin radiodokumentin perustuminen pelkästään luotettaviin lähteisiin. Robert McLeish painottaa, että suurin ja keskeisin ero dokumentilla ja featurella on juurikin lähteiden ja ohjelmassa käytettyjen elementtien todenperäisyys. Feature on McLeishin mielestä aivan yhtä paljon todellisista asioista ja ihmisistä kertova ohjelma, mutta sen tekemiseen ja kuulijalle havainnollistamiseen käytetään paljon fiktiivisiä element-

tejä. Näitä voivat olla esimerkiksi runot, musiikki tai käsikirjoitetut ja näytellyt kohtaukset. Pääasia featurissa on kuitenkin se, että kuulijaa ei harhauteta liikaa. Vaikka se on taiteellisempi ja vapaamuotoisempi monessa suhteessa, on siinä käytettyjen elementtien tuettava tarinaa. Sen on oltava kuulijalle ymmärrettävä kokonaisuus, jossa kerrotaan todellisista tapahtumista ja ihmisistä. Feature siis on kuin dokumentti, jonka voi rakentaa taiteellisemmista osista, ja näin ollen se on huomattavasti enemmän tunteita ja mielikuvitusta ruokkivampi ohjelmamuoto kuin radiodokumentti. (McLeish 1999, 257.)

2.5 Huumorin lajeja

Koska kyseessä on komediasta kertova opinnäytetyö, lienee perusteltua käydä läpi huumorin tyylilajeja. Näyttelijä Markku Toikan ja teatteritutkija Maritta Venton kirjassa *Ala naurattaa! Stand Up -komedian käsikirja* huumori jaetaan kolmeen erilaiseen ryhmään. Puhutaan konsensus-, kontrolli- ja konfliktihuumorista, sen mukaan millainen vaikutus sillä halutaan yleisölle antaa. (Toikka & Vento 2000, 74.)

Kontrolli- ja konfliktihuumori sisältää huumorin lajit, jotka pyrkivät tekemään jonkin asian naurunalaiseksi matkimalla ja pilkkaamalla. Näitä lajeja ovat yleisesti parodia, sarkasmi ja satiiri. Tähän ryhmään kuuluva huumori pyrkii siis paljastamaan, ärsyttämään ja haastamaan naurun kohteen. Parodia, sarkasmi ja satiiri esittävät vanhat tottumukset ja käsitykset naurettavina, ja saavat ihmiset katsomaan asioita uudesta näkökulmasta. (Toikka & Vento 2000, 74.)

Konsensushumorin ryhmään kuuluvat kaikki edellä mainitun vastakohtat. Huumoria, joka pyrkii luomaan samanmielisyyttä ja yhteisyyden tunnetta yleisön kanssa vahvistamalla joitakin vanhoja käsityksiä sanotaan konsensushumoriksi. Kyse on siis kontaktin ja yhteyden luomisesta viihdyttäjän ja yleisön välillä. (Toikka & Vento 2000, 74.)

Kun puhutaan ironiasta, on se Toikan ja Venton mielestä olemassa kaikessa huumorissa. Ironinen asenne tarkoittaa sitä, että kaikki asiat voidaan nähdä päinvastaisesti ja kaksi toisiinsa kuulumatonta asiaa yhdistetään toisiinsa hausalla tavalla. Tarkoituksena on siis synnyttää tulkinnallisia monimielisyyksiä. Tämä on juuri vakavan asian ja huumorin ero, sillä vakava puhe tai teksti pyrkii siihen, että on vain yksi yhtenäinen todellisuus, joka on kaikille sama. Vakavasta aiheesta puhuttaessa ei voida ottaa kahta toisilleen

vastakkaista asiaa samaan lauseeseen. Huumorissa todellinen ja epätodellinen sekoitetaan toisiinsa. Huumori pyrkii lähestymään maailmaa leikinomaisesti ja rikkomaan todellisen ja epätodellisen rajoja. Kaikki voidaan kyseenalaistaa. (Toikka & Vento 2000. 73.)

3 NYKYISIÄ RADIOKOMEDIOITA SUOMESSA

Suomalaisella radioviihteellä on pitkät perinteet jo kauas 1900-luvun alkuun. Toisen maailmansodan jälkeen tunnettuja viihteen kirjoittajia ovat ainakin edesmennyt muusikko ja taiteilija Reino Helismaa, joka kirjoitti aikanaan yli 100 radiohupailua Yleisradiolle sekä musiikkia muihin radio-ohjelmiin.

(YLE Suuret suomalaiset 2010.)

Yleisradiossa kuunnelmia ja radioviihdettä on tarjonnut vuodesta 1948 Radioteatteri. Sen tarkoituksena on alusta asti ollut tuottaa kuunnelmia. ”Tällä hetkellä Radioteatteri tuottaa pääasiassa 30 - 45 minuutin mittaisia kuunnelmia. Jaksokestoltaan 1 - 15 minuutin sarjoja tulee tuotettaviksi silloin tällöin. Lapsille tuotetaan 15 -minuuttisista jaksoista koostuvia sarjoja. Perinteisempien kuunnelmien ohella tuotamme myös kokeellisia ääniteoksia (maanantaisin lähetettävä Ääniversumi) sekä radioluentaa. Lisäksi Radioteatterin yhteydessä toimiva Radioateljee tuottaa featureohjelmia.” (YLE Radioteatteri 2010.)

3.1 Uudenlaista komediaa 80-luvun lopulta lähtien

Äänipää -sivusto puhuu suomalaisen radiohistorian vanhasta ja uudesta kulttuurista. Tähän viitataan 80-luvun puolivälissä alkaneiden kaupallisten radioiden synnyin ja sitä kautta myös Yleisradion kanavauudistusten aikaan, jolloin aiemmin pelkkiä asiaohjelmia välittäneet kanavatkin alkoivat muuttua enemmän tietyn kohderyhmän lähetysvirtaradioiksi. Toisin sanoen uudenlainen radiokulttuuri, ja sitä myöten kaikki ohjelmat dokumenteista komedioihin, perustuivat lähetysvirtaradion edellyttämiin ehtoihin. Ne ovat nykyään pääosin lyhyempiä ohjelmakokonaisuuksia, tai vastaavasti ohjelmia, jotka on jaettu lyhyisiin pätkiin jotka musiikkikappaleet katkaisevat tasaisin väliajoin. (Äänipää 2010d.)

Vanhan radiokulttuurin ohjelmat, mukaan lukien radiodokumentit, featuret ja kuunnelmat ovat sivuston mukaan puhepainotteisia, asiallisia ja sivistäviä. Äänimaisemia käytetään hyvin vähän vain tukemaan puhetta, kun taas uudessa kulttuurissa erilaisilla äänitehosteilla ja musiikilla leikitään paljon enemmän. (Äänipää 2010e.)

YLE:n tekemä kanavauudistus 90-luvun alussa synnytti nuorille kuuntelijoille tarkoitettua ohjelmapainotteisen radiokanavan nimeltä Radiomafia. Kanava aloitti kesällä 1990, ja samalla aloittivat myös monet uudenlaiset ohjelmat. Yksi pitkäikäisimmistä radiokomedioista, Alivaltiosihteeri aloitti viikoittain ilmestyvän ohjelmansa samana kesänä, ja se jatkuu edelleen Radio Suomen puolella.

(Hiljaiset Levyt 2010.)

Radiomafian kuulijoiksi haettiin nimenomaan nuoria, ja tutkimusten mukaan varsinkin alkuaikoina enemmän nuoret miehet kuuntelivat kanavaa. (Salokangas 1996, 386.) Kanava oli reilun 10 vuoden mittaisen historiansa aikana täynnä monenlaisia komedioita, kuten Gösta Sundqvistin viikoittain ilmestyvät ohjelmat Belgialaisista kirjauutuuksista Koe-eläinpuistoon (Pullinen 2010) tai kahden energisen naisen Tiina Siikasaarin ja Johanna Reenkolan tähdittämä Leila ja Annukka, joka aloitti Radio Mafiassa 1995 ja jatkui YleX:ssä vuoteen 2003 asti. (YLE Elävä Arkisto 2010.)

Monet uudet kaupalliset kanavat toivat mukanaan uudenlaista radioviihdettä. Esimerkiksi Jope Ruonansuu on tehnyt musiikin lisäksi radiokomediaa jo kaukaa 90-luvun alusta ainakin Oulun ja Meri-Lapin alueen radioihin. Yhteistyössä radiotoimittajien Jari Vesan ja Tommi Reponen kanssa on syntynyt ohjelmia kuten Elvis osasto ja Washington Bar. Myöhemmin Jari Vesa ja Tommi Reponen ovat tehneet kahdestaan komediaa, joista tällä hetkellä esimerkkinä on YLE Perämeressä ja muillakin YLE:n alueradioilla viikoittain ilmestyvä Anonyymit Kotikiusatut, joka tunnetaan myös lyhenteellä AKK. (Vesa, haastattelu 2010.)

3.2 Lyhyet lähetysvirtaradioiden komediat

Nykyään YLE Radio Suomesta tulee paljon lyhyitä noin 5 minuutin pituisia ohjelmapätkiä, jotka ovat fiktiivistä komediaa. Oma paikkansa ohjelmakartassa näille ohjelmille on arkisin kello 13:40. Syksyllä 2010 tällä paikalla on ollut Älkää -niminen komedia, joka perustuu samannimiseen fiktiiviseen kaupunkiin Suomessa. Torstaisin sen paikalla on Alivaltiosihteerin viikon sketsi, ja perjantaina Yle Perämeren oma Anonyymit kotikiusatut.

Aiemmin mainittu lähetysvirtamaisuus vaikuttanee tähän eniten, eli YLE Radio Suomi tarjoaa musiikkia, lyhyitä ohjelmia ja uutisia. Siksi komediatkin ovat yleensä lyhyitä. Poikkeuksena ehkä Alivaltiosihteerin sunnuntainen tunnin mittainen jakso, joka tosin sekin on jaksotettu musiikin suhteen niin, ettei puhetta yleensä tule viittä minuuttia pidempää yhteen putkeen. (YLE Radio-opas 2010.)

Äänipää sivusto toteaa juuri uudenlaisen radiokulttuurin tuovan mukanaan sen, että ohjelmien tekovaiheessa puhutaan nykyään nimenomaan sen tekemisestä lähetysvirtaan. Kullakin radiokanavalla on nykyään oma profiilinsa, tavoitteensa ja kohdeyleisönsä. Näin ollen jokaista radiokomediaakin joudutaan miettimään tarkasti niin, että sopiiko se sisältönsä puolesta kullekin kanavalle. Yleisö segmentoidaan kunkin kanavan yleisöksi, jolle tarjotaan sen yleisön odotuksien ja elämänarvojen mukaista ohjelmaa. Itsenäisiä teoksia siis ei ole, vaan ohjelmat ovat vain osa lähetysvirtaa. Tekijän on näin ollen otettava huomioon ohjelman teossa sen ympäristö, aika, radiokanavan ilme, soundi ja profiili. (Äänipää, 2010d.)

Tästä voisi päätellä, että nykyään radiokomedian teko on lähetysvirtaradioille haastavampaa kuin aiemmin, kun radiokanavat olivat enemmän ohjelmaradioita. Toisaalta komediaa voi tehdä etukäteen, ja sen jälkeen alkaa katsoa mikä suomalainen radiokanava voisi olla soveliaain juuri kyseisen komedian esittämiseen.

4 OMAN RADIOKOMEDIAN KÄSIKIRJOITUS JA TOTEUTUS

4.1 Kahden miehen komediasarja Kuulat sekaisin

Syksystä 2008 kevääseen 2009 tein yhteistyössä koulukaverini Keijo Makkosen kanssa koulumme radioon RadioAktiiviselle viikoittain ilmestyvää komediasarjaa Kuulat sekaisin. Se oli osa Radio Special -kurssilla enimmäkseen 3. vuoden opiskelijoiden toimesta luomaa RadioAktiivisen Jekku -ohjelmaa, jota lähetettiin kaksi kertaa viikossa, tiistai- ja keskiviikkoiltaisina kello 18:00 - 20:00. Meidän komediaosuus oli keskiviikkoillan viimeinen ohjelmaosuus, joka kesti keskimäärin noin 5 minuuttia.

Ohjelman äänitykset tehtiin yleensä kouluradion studiossa, joko suoraan headseteillä Quick Edit Pro ohjelmaan, tai sitten Zoom -nauhurilla. Kaikki muut ohjelmassa käytetyt äänitehosteet ja musiikki on luotu kotikoneella, ja yleensä ohjelman editointi ja viimeistely tapahtui oman kannettavan tietokoneeni kautta noin vuorokausi ennen ohjelman ilmestymistä Cool Edit Pro -ohjelmalla. Periaatteessa koko ohjelman olisi voinut äänittää kotikonstein, jos minulla olisi ollut omasta takaa tarpeeksi hyvät mikrofonit tai headsetit, mutta laadun parantamiseksi teimme ne koulun studiolla.

Koska Kuulat sekaisin oli aina keskiviikon viimeinen ohjelma, muodostui aluksi ongelmaksi ohjelman jonkinlainen ulkopuolisuus muuhun illan ohjelmistoon verrattuna. Vaikka suunnitelmien mukaan nimenomaan keskiviikon Radioaktiivisen Jekku suunniteltiin enemmän ohjelma- ja puheradioksi, oli se lopulta mielestäni enemmän lähetysvirtaa. Ohjelmat olivat keskimäärin 5 minuutin pituisia pätkiä musiikin ja juontojen välissä. Varsinkin ensimmäiset jaksot, jotka olivat lähemmäs 10 minuuttia pitkiä, tuntuivat kokonaisuudessa lähinnä aivan omalta radiokanavalta verrattuna muuhun illan ohjelmistoon. Siksi teimme hyvin aikaisessa vaiheessa muutoksen ohjelman keston ja esitysaikaan. Ohjelman lyhennettyä 5 minuuttiin aikaistimme sen lähetystä hieman, jolloin keskiviikon juontaja pystyi vielä ohjelman loputtua juontamaan ja soittamaan pari musiikkikappaletta ennen lähetyksen loppua. Tämä osoittautui paremmaksi vaihtoehdoksi, ja Kuulat sekaisin sulautui paremmin osaksi RadioAktiivisen Jekku.

Samanlaiseksi näiden ohjelmien kanssa Kuulat sekaisin ohjelma muodostuu kestopaan ja sijoituksensa vuoksi. Se on vain lyhyt kevennys muuten lähetysvirtamaisessa ohjelmistossa juontojen ja musiikin lomassa, kuitenkin omalla vakituisella paikallaan.

4.2 Radiossa näyttelemine

Hyvin tehdyt radiokuunnelmat perustuvat myös siihen, että näyttelijät harjoittelevat repliikkijään etukäteen. Oma komediasarjamme kärsi ehkä juuri tästä, kun meillä ei ollut kunnolla aikaa käydä läpi repliikkejä. Vähän ennen nauhoitusta luimme nopeasti repliikit läpi, ja päätimme roolijaon. Muokkasimme myös hieman ääntämme, jolloin hahmojen fiktiivisyys korostui. Uskon kuitenkin, että lopputulos olisi kuulostanut vielä paremmalta, jos olisimme varanneet harjoittelulle ja suunnittelulle enemmän aikaa ennen nauhoituksia. Suurin ongelma harjoittelemattomuudessa on juuri repliikkien lukemine suoraan paperista nauhoitustilanteessa. Tämän takia näyttelemine kuulostaa hieman teennäiseltä ja epäuskottavalta. Emmehän me molemmat muutenkaan mitään näyttelijöitä ole, mutta harjoittelu olisi ollut kuitenkin hyvä lisä.

Alivaltiosihteeria esimerkiksi tehdään kolmen miehen yhteistyöllä. Vaikka Pasi Heikura, Simo Frangén ja Jyrki Liikka eivät pidä itseään vakavina ja taitavina näyttelijöinä, he uskovat komedian naurattavan sen monitasoisuuden ansiosta. Itse ohjelmassa puhuttu sisältö on jo asia joka naurattaa, mutta toisena tasona on monesti myös outo puhetyyli. Miehet eivät ole myöskään luoneet ohjelmaan vakiohahmoja Frangénin Eino-Mies Porkkakoskea lukuunottamatta, koska he eivät halua kahliutua tietyn tyyliseen roolihahmon näyttelemiseen. Tätä kautta Alivaltiosihteerii on vapaampaa komediaa. (Orell 2000.)

Komedian teko radioon ei lopulta siis tarvitse mitään ammattinäyttelijöitä ja isoja äänimaisemia, vaan perinteinen sketsi syntyy aika pienistä osatekijöistä. Kuulat sekaisin perustui myös monilta osin vain kahteen puhuvaan mieheen, joiden taustalla oli joko täysi hiljaisuus tai yksinkertainen äänimaisema. Kaikki komediaan tarvittavat elementit olivat siis meilläkin käsissä. Haastavimmaksi nousee juuri käsikirjoitus, jossa on löydettävä komediallisesti toimivia elementtejä. Toisaalta tuli huomattua Kuulat sekaisin sarjan äänityksiä tehdessä, että tietyissä sketseissä jonkinlainen parempi näyttelemine ja ääntämys olisivat saattaneet tehdä jutuista parempia. Jotkut vitsit eivät ihan niin hyvin

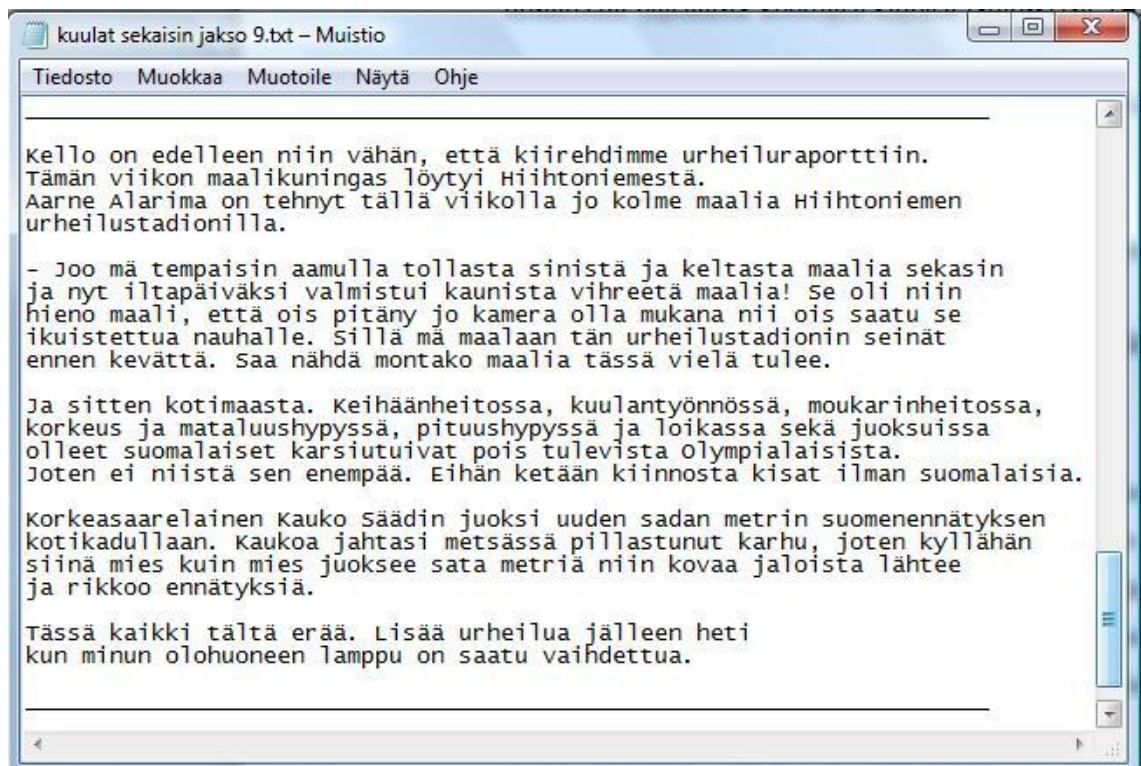
omasta mielestäni välittyneet, kun minun ja Keijon puhetyylit kuulostivat vain suoraan paperista lukemiselta. Tähän vaikutti eniten juuri se, ettemme käyneet sketsejä puhumalla läpi kuin korkeintaan yhden kerran ennen äänityksiä. Toisaalta kuulijalle yksi koominen puoli ohjelmassa oli juuri meidän amatöörimäinen puhetyylimme. Emme siis yrittäneetkään liikaa näytellä hahmoilla.

Kuulat sekaisin särkylääkesketsi.mp3

Kuulat sekaisin oli käsikirjoitettu hyvin simppelisti tietokoneen Muistio –ohjelmalla pelkkänä tekstinä. Siinä ei siis ollut vielä silloin merkitty mitään äänitehosteita taustalle, vaan pääasiana oli saada selvää, että siinä puhui joko yksi tai kaksi henkilöä toisilleen. Tätä kautta sarjan käsikirjoitukset näyttävät hyvin samoilta kuin esimerkiksi Alivaltiosihteerin ohjelmista koottujen kirjojen radiosketsit. (Alivaltiosihteerin 2008, 9.)

Seuraavassa on yksi Kuulat sekaisin -sketsi sellaisena kuin se on alun perin käsikirjoitettu:

Kuva 1: Esimerkki Kuulat sekaisin -sarjan käsikirjoituksesta.

Esimerkiksi edellisellä sivulla olevaa sketsiä äänittäessämme sovimme Keijon kanssa, että luemme vuoron perään joka toisen kappaleen. Käsikirjoitusvaiheessa emme vielä päättäneet miten päin lauseet luemme, vaan vähän ennen nauhoituksen alkamista teimme roolijaon. Meidän äänemme ovat onneksi normaalistikin sen verran erikuuloisia, että kuulija varmasti tiesi kyseessä olevan kaksi eri ihmistä. Mahdolliset äänitehosteet ja -maisemat lisäsin itse jälkeenpäin, mikäli näin sen tarpeelliseksi. Yllä olevassa sketsissä maalintekijä Aarne Alariman kommentti tulee ikään kuin studion ulkopuolelta, urheilustadionilta. Sen takia tämän kommentin taakse on lisätty itse sketsissä jonkinlaista ulkoilmääntä, jotta se erottuu selvästi meidän studiossa tekemistämme juonnoista.

Robert McLeish kertoo kirjassaan *Radio Production*, että tunteiden ilmaiseminen hahmojen kautta radiossa on huomattavasti enemmän kiinni äänenpainosta ja oikeanlaisista sanoista kuin televisiossa. Kuulijalle on luotava juuri oikeanlainen tunnelma, jotta hän ymmärtää mitä ohjelmassa tapahtuu juuri hyvin näytellyn ja käsikirjoitetun tarinan perusteella. (McLeish 1999, 242.)

4.3 Uusia ideoita jaksosta toiseen

Haasteena joka viikko lähetettävän radiokomedian teossa on keksiä siihen aina uusia ideoita, ilman että ohjelma toistaa itseään. Jari Vesa on tehnyt viimeiset 8 vuotta yhdessä näyttelijä Tommi Reposen kanssa komediasarjaa *Anonyymit Kotikiusatut* Yleisradiolle. Jari Vesa kertoo, että ohjelmaa tehtiin aluksi liian suppeasta näkökulmasta, parisuhteesta, ja se alkoi nopeasti toistaa itseään.

”Olimme nopeasti sen ongelman edessä, että olimme jo käyneet läpi suunnilleen kaiken mitä parisuhteeseen voi liittyä. Ratkaisuksi löytyi hyödyntää viikoittaisessa ohjelmassa viikon ajankohtaisia uutisia, ja laittaa sarjassa näyttelevät hahmot keskustelemaan näistä aiheista huumorin ja satiirin kautta. Näin löytyi loputon idealähde, josta saa joka viikko ammennettua uutta näkökulmaa komediaan.” (Vesa 2010.)

Myös *Kuulat Sekaisin* oli haastava juuri uusien ideoiden kannalta, koska liikaa toistamista haluttiin välttää. Ohjelmalle muodostui omanlaisensa formaatti, jossa toistui joka kerta alkujuonto, pari sketsiä ja loppujuonto. Väliin saattoi tulla fiktiivisiä mainoksia. Kuitenkin jokaiselle sketsille ja juonnolle keksimme joka jaksoon aivan uudenlaisen

aiheen. Tämä tuntui haastavalta, mutta toisaalta ainoalta oikealta tavalta tehdä kerran viikossa lähetettävää sarjaa. Tuttu formaatti loi hyvän pohjan uusille sketseille, joten ihan kaikkea ei joka jaksossa tarvinnut pistää uusiksi. Haastavaa oli löytää toimiva idea jokaiseen sketsiin ja juontoon aina uutta jaksoa käsikirjoittaessani.

Ohjelman teko vaatii totta kai kovaa mielikuvitusta, ja jos työryhmässä on ihmisiä joilla juttu luistaa, komediaa voi tehdä lähestulkoon suunnittelematta. Pistää vain nauhoituksen päälle, ja alkaa puhumaan. Anonyymeissa kotikiusatuissa improvisaatiolla on aina oma osansa, vaikka jonkinlaiset muistiinpanot jokaisen jakson tarinan kulusta ovat mukana. Aina väliin kuitenkin tulee myös niin sanotusti hatusta heitettyjä repliikkejä, joita nämä kaksi näyttelijää sitten vievät eteenpäin. Joskus tämä onnistuu nauramatta, joskus ei. (Vesa 2010.)

Satiiria tehdessä voi myös ohjelman ulkopuoliset henkilöt joutua tietämättään mukaan komediaan. Tällaisesta on esimerkkinä vaikkapa brittiläinen satiirikko Chris Morris, joka on tehnyt useita radio-ohjelmia haastatteleamalla oikeita ihmisiä, jotka eivät edes tiedä olevansa komediassa mukana. Kysymykset ovat aseteltu uskottavasti, mutta ovat kuitenkin absurdeja. Kuulija tajuaa heti kyseessä olevan satiirin, joka tuo ohjelmaan oman uuden ulottuvuutensa. (BBC News 2001.)

4.4 Omaperäinen formaatti

Haasteena radiokomedian teossa oli myös olla matkimatta liikaa muita komedioita. Kuulat sekaisin muistuttaa silloin tällöin Alivaltiosihteeriiä ainakin sanaleikkien kautta. Toisaalta jotkin sketsit olivat saaneet vaikutteita myös Koe-eläinpuistosta, jossa kaksi henkilöä saattoi keskustella esimerkiksi punttisalilla omista lihaksistaan. Oman tyylin ja uusien ideoiden löytäminen oli kaikkein vaikeinta, kun käsikirjoitin uusia jaksoja.

Ylipäänsä kaikki käsikirjoitettu fiktiivinen tarinointi vaatii kovaa työtä. Asiaa voi helpottaa esimerkiksi tekemällä osittain tosielämään perustuvaa juttua, jolloin aiheeseen saa sisältöä valmiiksi. Mutta jos tekee täysin fiktiivistä, omassa maailmassa elävää juttua, on työ huomattavasti haastavampaa. Tämä vaatii kovasti mielikuvitusta. Puhumattakaan siitä, kuinka suuren työryhmän tarvitsee jutun varsinaiseen tekemiseen. Samoin kuin Anonyymit Kotikiusatut tai Alivaltiosihteerii, myös Kuulat sekaisin ammensi osit-

tain ideoita ajankohtaisista tapahtumista. Sketseissä saatettiin mainita sähkökatkokset, jos Tornion alueella oli viime aikoina niitä ollut.

Kuulat sekaisin sarjassa oli omanlainen rakenteensa ja toistuvat jutut, mutta pyrimme kuitenkin joka jaksossa keksimään jotain ainutlaatuista. Jari Vesa kertoo Anonyymien Kotikiusattujen olevan myös aihepiiriltään joka jaksossa samanlainen. Myös heidän yhtenä punaisena lankana ovat ajankohtaiset tapahtumat.

”Anonyymit Kotikiusattut perustuu miehen ja naisen välisiin konflikteihin parisuhteessa, mutta jaksossa otetaan kantaa myös kyseisen viikon tapahtumiin, ja mahdollisesti vietään jopa hahmot näiden tapahtumien keskelle.” (Vesa 2010.)

Kuulat sekaisin perustui tietynlaiseen siis rakenteeseen. Ensin tuli itse säveltämäni alkutunnari, joka päättyi ohjelman nimen huutavaan jingleen. Sen jälkeen tuli niin sanottu tervetuloitovotus minulta ja Keijolta. Tämän jälkeen ohjelmassa vuorottelivat yksittäiset toisistaan riippumattomat sketsit ja pienet fiktiiviset radiomainokset, jotka olivat parodioita tavallisista radiomainoksista.

Seuraavassa ääninäyte, jossa kuuluu erään Kuulat sekaisin -jakson alkumusiikki ja alkupuheet.

Kuulat sekaisin intro näyte.mp3

Tässä lyhyesti taulukon avulla määriteltynä Kuulat sekaisin sarjan formaatti, joka muotoutui vakituiseksi muutaman ensimmäisen jakson jälkeen.

OHJELMAOSUUS	KESTO
1 Alkumusiikki / Mainospeakki	n. 30 sekuntia
2 Keijon ja Hannun alkupuhe	n. 30 sekuntia
3 Ensimmäinen sketsi	n. 1 - 2 minuuttia
4 Mainoskatko	n. 30 sekuntia
5 Toinen sketsi	n. 1 – 2 minuuttia
6 Loppuspeakki / Musiikki	n. 30 sekuntia

1. Alkumusiikki oli itse säveltämäni noin 30 sekunnin pätkä, joka johdattelee kuulijan ohjelmaan sisään. Alkumusiikin soitua noin 10 sekuntia, päälle tulee lyhyt mainospuhe, joka parodioi erilaisten tv-ohjelmien sponsorien mainospuheita ohjelman alussa. Esimerkkinä mainospuheesta Kuulat sekaisin sarjassa voisi olla vaikkapa seuraava: ”Yhteistyössä: Fossiili! Tuo maakerroksissa säilynyt kivettynyt jäännös joskus elossa olleesta muinaisesta eläimestä tai kasvista!”
2. Alkupuheessa toivotamme kuuntelijat tervetulleiksi. Äänessä oli joko minä ja Keijo, tai joskus vain jompikumpi meistä. Puheen lopuksi juonsimme kuulijoille ensimmäisen sketsin toimittajamaiseen tapaan. Esimerkiksi: ”Suomalainen mies yrittää maailmanennätystä pitämällä samaa paitaa päällään niin monta vuotta kuin mahdollista, ilman että riisuu sitä. Toimittajana seuraavassa Stän Dappi.”
3. Ensimmäinen sketsi on yleensä aina haastattelu, jossa toinen meistä on toimittaja ja toinen haastateltava. Aiheena on yleensä jokin uusi keksintö tai urheilutapahtuma, jossa yritetään pärjätä erikoisilla laitteilla.
4. Ohjelman puolivälissä tulee usein joko mainoksia omituisista tuotteista, tai sitten pieniä tiedotteita. Esimerkki tiedotteesta: ”Kuulat sekaisin ohjelman voi kuunnella mustavalkoisena osoitteesta mustavalkoinenradio-ohjelmaonparempikuinvarillinenradio-ohjelma.fi”.
5. Toinen sketsi oli yleensä parodia uutislähetyksestä. Osuudessa kerrottiin omituisia uutisia ja joskus myös säätiedotus.
6. Loppuspiikissä kiitetään kuulijoita mukana olosta ja annetaan jokin neuvo arkielämää varten. Esimerkiksi: ”Tässä kaikki tällä kertaa. Hyvää yötä ja sammuttakaa kaasuhella ennen nukkumaan menoa.” (Makkonen & Rekilä 2008 - 2009.)

5 RADION VAHVUUDET JA HEIKKOUEDET KOMEDIAN TEOSSA

Radiossa puheen ja äänitehosteiden merkitys nousee hyvin korkealle, ja ne voivat onnistuessaan tehdä kuunnellusta teoksesta hyvinkin monipuolisen ja viihdyttävän kokemuksen. ”Hyvin toimiva, vaihteleva äänimaisema ei välttämättä rytise, pauku eikä soi koko ajan, vaan se paremminkin elää taustalla niin huomaamattomasti, ettei sitä tajua” (Kujala & Lahti & Tamminen 1999, 204.)

5.1 Äänien avulla lavastaminen

Äänitehosteiden käyttö radioviihteessä mahdollistaa hyvin monipuolisen ohjelman teon, joka on huomattavasti helpompi toteuttaa verrattuna television viihteeseen. Äänimaisemilla voi tehdä lavastuksia, viedä hahmoja mihin päin maailmaa tahansa, ilman että näyttelijöiden tarvitsee edes poistua studiosta. Toisaalta tehosteiden on hyvä olla mahdollisimman yksinkertaisia, jotta kuulijoille ei avaudu liian monimutkainen taustaäänien maailma (Kujala & Lahti & Tamminen 1999, 205.)

Kuulat sekaisin -ohjelmaa tehdessämme lavastus oli yleensä hyvin yksinkertaista. Yleensä jälkeinpäin editoidessa lisäsin taustalle mahdollista ambienssia sen mukana missä sketsin hahmot sillä hetkellä olivat. Mikäli kyseessä oli punttisali, tein erilaisia kilinää ja kolinaa esittäviä taustaääniä astioiden avulla, ja editoin sen vaimeaksi taustalle. Lisäsin ääneen myös hieman kaikua, jolloin sain sen kuulostamaan enemmän kaikuvalta punttisalilta, jossa jokainen kova ääni jää ikään kuin vähäksi aikaa soimaan korvissa. Muutoin Kuulat sekaisin ohjelman taustalla oli lähinnä itse sävellettyä konemusiikkia, varsinkin mainososiossa. Näistä elementeistä koko sarja siis koostui kahden puhujan lisäksi; musiikista ja jälkeinpäin äänitetyistä taustaäänistä.

Kun ajattelee itse sketsejä mitä teimme, monissa ei ollut minkäänlaista taustaääntä omien puheidemme lisäksi. Sikäli ohjelmaa pystyy vertaamaan vaikka moniin Alivaltiosihteerien sketseihin toteutukseltaan, kun huumori piilee enemmänkin siinä mistä hahmot puhuvat ja minkälaisella äänellä puhutaan. Mikäli esimerkiksi Simo Frangén myöntää, että heidän ryhmänsä ei ole koskaan ollut mitään ammattinäyttelijöitä, voidaan päätellä myös että pitkäaikaista ja menestyvää komediaa voidaan tehdä myös panostamatta liikaa taitavaan ja nimenomaan ammattimaiseen ääninäyttelemiseen. Itse asiassa uskon, että

varsinkin komediasta puhuttaessa amatöörimäisyys voi nimenomaan olla yksi komedian tasoista. Tarkoitin tällä sitä, että sketsi näytellään tahallaan hieman kömpelön kuuloisesti. Mutta toisaalta pelkästään tämä ei tee sketsistä vielä hauskaa, vaan komedia vaatii puhetyylin lisäksi myös sisältöä, erilaisia tasoja jotka naurattavat. Anonyymit Kotikiusatut käyttää ohjelmassaan tasoina koomisen kuulaisen puheen lisäksi ajankohtaisia tapahtumia ja parisuhdeongelmia. Alivaltiosihteerin käyttää tasoinaan sanojen kanssa leikkimistä ja satiiria ajankohtaisista tapahtumista.

Kuulat sekaisin sarjassa oli myös yhtenä tasona hahmojen koominen puhetyyli. Toisena tasona oli yleensä jonkinlainen parodia radiohaastattelusta, jossa mentiin jonkin fiktiivisen suomalaisen kylän tapahtuman keskelle tai esimerkiksi kampaamoon haastattelemaan omituisia ihmisiä. Ehkä vielä jokin kolmas taso olisi voinut elävöittää sketsejä enemmän, ja tuoda niihin entistä enemmän koomisuutta. Esimerkiksi, jos olisimme pillailleet vielä enemmän perinteisten radion asiaohjelmien kustannuksella itse sketseissä, olisi ohjelma ollut kenties vieläkin hauskempi.

5.2 Hahmojen luominen pelkästään radioon

Radiotoimittaja Jari Vesan mielestä radioviihteessä kuvan puuttumisessa on se hyvä puoli, että hahmoilla voi revitellä paljon enemmän. Toisaalta repliikkien kirjoittaminen nousee suurempaan arvoon kuin televisiossa.

”Sisällön on oltava tarkemmin suunniteltua, koska näköaisti puuttuu. Eli se mitä ihmiset sanovat, ja miten tarina siitä etenee, ja sitten millaista taustaaäntä sieltä kuuluu. Toisaalta hahmojen kanssa pystyy helpommin revittelemään, ja viemään niitä vaikka minkälaisiin tilanteisiin, koska kuuntelija luo itse sen mielikuvan niiden äänien ja puheiden perusteella. Toisaalta televisiossa, kun on kuvakin mukana, niin sen hahmon ei välttämättä tarvitse edes puhua juuri mitään, vaan se huumori saattaa syntyä jo siitä ulkoisesta olemuksesta, ja esimerkiksi hauskoista vaatteista, ilmeistä ja eleistä.” (Vesa 2010.)

Kuulat sekaisin sarjassa hahmojen luontia ei paljon mietitty, enemmänkin sitä mitä hahmot pystyvät tekemään ja mistä aiheista voidaan puhua. Eli käsikirjoitusvaiheessa mietimme esimerkiksi, että ymmärtääkö kuuntelija esimerkiksi jotain esinettä jota hahmot kuvailevat. Koska esinettä ei voi nähdä, se täytyy puheilla yrittää kuvailla mahdolini-

simman tarkasti. Monesti nämä esineet olivat jonkinlaisia keksintöjä, joista lähti ääni. Esimerkiksi lasten pehmolelu, joka kertoo ulkona olevan säätilan lelun mahassa olevaa nappia painamalla.

kuulat sekaisin säähemmo.mp3

Radion vahvuudeksi hahmojen luomisessa nousee siis se, että kuuntelijan mielikuvitusta pystytään ruokkimaan paljon paremmin äänillä ja puheilla. Se vaatii kuulijalta kovempaa keskittymistä kuuntelemiseen kuin televisio, mutta ohjelma on sitä myötä monesti rikkaampi kokemus. Samoin se vaatii ohjelman tekijöiltä kovempaa panostusta repliikien kirjoittamiseen ja äänimaisemien luomiseen.

5.3 Huumorin rajat radiossa

On aina olemassa tietty sensuuri mitä radiossa saa sanoa, ja mistä saa tehdä komediaa. Julkisen sanan neuvosto astuu tässä myös esille, aivan kuten tavallisissa asiaohjelmissäkin. Ketään ei saa loukata henkilökohtaisesti radiossa, ja jokaisella radiolla on omat sääntönsä siitä siedetäänkö kiro sanoja esimerkiksi yhtään, puhumattakaan niin sanotuisista aikuisviihteeseen viittaavista jutuista. Jari Vesa toteaa, että tietyt alapään jutut kannattaa jättää pois komedian teossa myös senkin takia, että sen tyylinen huumori on liian yksinkertaista ja helppoa eikä soveliaista joukkotiedotusvälineeseen.

”Itse olen täysin kreisihuumorin kannattaja, mutta siinä pitäisi olla myös mietittynä joku juoni. Sehän on kauhean helppoa tehdä semmoisia ”pissa-kakkajuttuja”. Tiettyä älyä siinä on kuitenkin oltava. Totta kai rajoja saa aina hakea, ja välillä vähän rikkoakin niin radiossa kuin televisiossa. Joidenkin mielestä se voi olla liian pitkälle menevää, mutta pääasia on se, että siihen on mietitty jokin syvempikin sanoma. Näin komedia oikeasti saadaan toimimaan.” (Vesa 2010.)

Kuulat sekaisin oli tarkoituksella niin sanottu koko perheen komedia, jossa ei kiroiltu eikä puhuttu esimerkiksi mistään seksiin liittyvistä asioista. Komedia perustui enimmäkseen dialogeihin, joissa leikittiin suomen kielellä tai esimerkiksi esiteltiin jotain uusia keksintöjä ihmisten elämän helpottamiseksi. Tästä muodostui yksi punainen lanka oh-

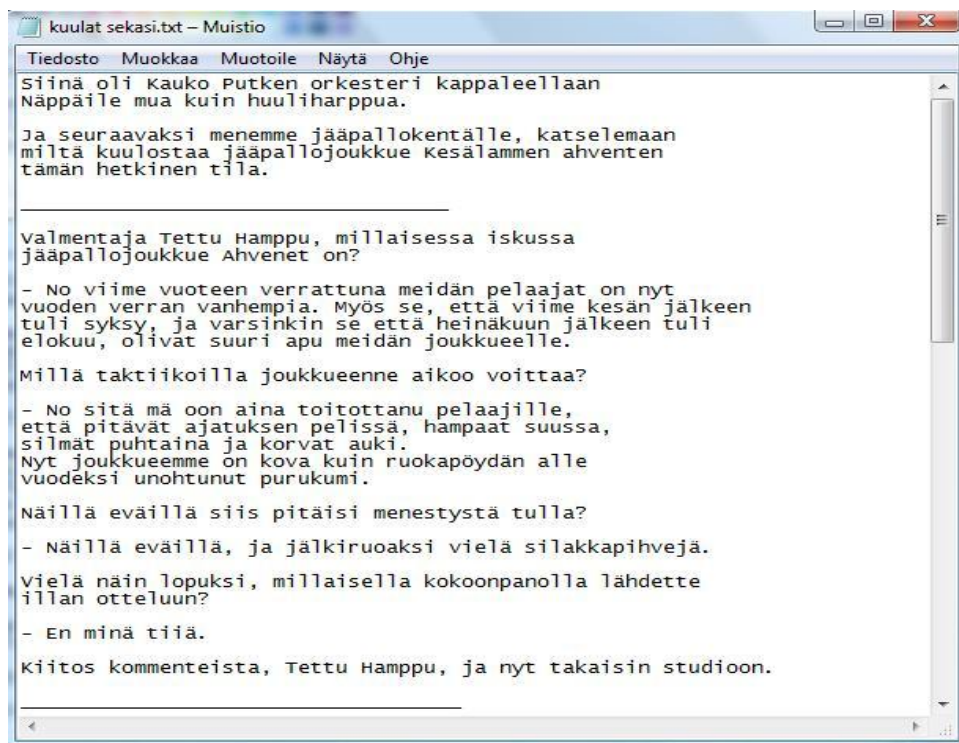
jelmalle, kun sketsihahmot olivat monesti keksijöitä ja ohjelmassa esitetyt mainokset esittelivät myös mitä omituisimpia keksintöjä ja tuotteita, joita ihmisten kehoitettiin ostavan. Ainoa riski tässä oli se, että kuulija saattaa hetken aikaa luulla kyseessä olevan oikean radiomainoksen, mutta hahmojen puhetyyli ja keksintöjen järjettömyys viimeistään paljastavat, että kyseessä on vain pila.

Kuulat sekaisin mainoskatko.mp3

Yhtenä rajan rikkomisen kokeiluna ohjelmassamme oli esimerkiksi sketsi, jossa luettiin säätiedotuksia merenkulkijoille aivan normaalisti. Jos kuulija siirtyi juuri kanavalle, saattoi hän vähän aikaa luulla kyseessä olevan aivan oikea säätiedotus. Sketsissä säätiedotus keskeytyy, kun toimittajan puhelin soi kesken kaiken. Hän vastaa puhelimeen ja kuulija saa selville, että kyseessä on toimittajan vaimo tai tyttöystävä. Sketsi päättyy siihen, että toimittaja sulkee puhelimen ja lähtee kesken kaiken pois studiosta ostamaan kaljaa, ja jättää säätiedotuksen kokonaan lukematta. Kanavalla olevat työntekijät päättävät äkkiä laittaa soimaan mainoksia hiljaisuuden ehkäisemiseksi.

Tässä toinen esimerkki lyhyestä radiolähetysten parodiasta sarjassamme:

Kuva 2: Toinen esimerkki Kuulat sekaisin -sarjan käsikirjoituksesta.

Tällaisia pieniä parodioita tavallisesta radiolähetyksestä oli siis paljon ohjelmassamme. Jonkin haastattelun jälkeen siirryttäessä studioon, saattoi juontaja esimerkiksi todeta: ”Toimittajana edellisessä jutussa oli mies”. Tällä yritettiin parodioida sitä, kuinka radiossa aina pitää mainita toimittajan koko nimi jutun jälkeen tai ennen jutun alkamista. Tässä näkyi myös se, että minä ja Keijo olemme molemmat suuntautuneet Monimediajournalismiin viestinnän koulutusohjelmassa. Sieltä on helppo ammentaa komediaa, minkä parissa joutuu työtään tekemään.

Edesmenneen radiotoimittajan ja muusikon Gösta Sundqvistin radio-ohjelmat olivat aikoinaan tunnettu myös härskeistä jutuista. Monet ohjelman jingleistä ja lauluista liikkuvat aina kaksimielisissä jutuissa. Muun muassa laulava ratikkakuski Aarne Tenkanen on saanut syntynsä juuri kyseisestä sarjasta. Koe-eläinpuisto oli hyvin suosittu, ja sitä on soitettu myös uusintana YleX -kanavalla. (YleX 2010a.)

Simo Frangén taas kertoo Alivaltiosihteeri -ohjelman olevan enemmän yhteiskuntakriittinen huumorinsa puolesta kuin esimerkiksi hänen juontamansa televisio-ohjelmat. Molemmilla medioissa hänen huumorinsa on toki samantyylistä sanaleikkeihin perustuvaa komediaa, mutta radion kautta on helpompi ottaa kantaa yhteiskunnan tapahtumiin. Frangénin mielestä Alivaltiosihteeri ei missään vaiheessa pyri olemaan ilkeä ketään kohtaan, vaan pelkästään satiirinen. (Hokka-Ahti 2002.)

Aiemmin mainittu brittiläinen satiirikko Chris Morris on saanut useasta radio- ja televisioyhtiöstä potkut tehtyään rajoja rikkovaa komediaa. Ohjelmissa hän saattoi alkaa puhumaan omia kommenttejaan uutislähetysten päälle, tai haastatella julkisuuden henkilöitä kysymällä typeriä kysymyksiä ilman että haastateltavat tietävät olevansa mukana komediasarjassa. Poliitikkojen ja julkisuuden henkilöiden nolaamisen, ja vakavilla asioilla vitsailun takia hän on saanut potkut muun muassa BBC:n Radio 1:stä ja Channel 4:lta. Hänen komediasarjojaan kuten Brass Eye, The Day Today ja On The Hour oli ainakin vielä syksyllä 2010 nähtävissä ja kuultavissa Youtube -sivustolla. (BBC News 2001.)

Kuulat sekaisin oli siis koko perheen komedia. Se pilaili radiolähetysten kustannuksella, sanaleikeillä ja omituisilla hahmoilla. Se ei kuitenkaan koskaan pilailut kenenkään olemassa olevan ihmisen kustannuksella, eikä yrittänyt harhauttaa kuulijaa liikaa. Rajoja se koetteli lähinnä journalististen sääntöjen kustannuksella pilaillemalla, eli se oli myös

jonkinlainen parodia. Pienien äänimaisemien avulla se sai kuulijan vakuuttuneeksi siitä, että hahmot seikkailevat tarinassa jossain muualla kuin studion hiljaisessa ympäristössä. Radio oli tälle sarjalle sopiva formaatti, koska näin pystyttiin helpommin rakentamaan hahmoja ja outoja tilanteita mitä esimerkiksi televisiossa olisi ollut mahdoton tehdä.

6 POHDINTA

Kokemusteni ja asiantuntijoiden kommenttien pohjalta voisin sanoa, että hyvää radiokomediaa voi toteuttaa myös yksinkertaisin metodein. Sen ei tarvitse olla ammattinäyttelijöiden tekemää, eikä siinä tarvitse olla monimutkaisia äänimaisemia. Ne toki tuovat ohjelmaan monipuolisuutta ja auttavat kuulijaa ymmärtämään tarinaa paremmin, mutta komedia voi toimia myös niitä ilman. Haastavimmaksi radiokomedian tekee juuri käsikirjoittaminen, uusien ja omaperäisten ideoiden keksiminen ja se, miten ideat saadaan lopulta toimimaan.

Mikäli komediasarja ilmestyy kerran viikossa, on siinä oltava uusia ideoita jaksosta toiseen niin, ettei se ala toistaa liikaa itseään. Toisaalta formaatti auttaa pitämään sarjassa jonkinlaisen punaisen langan. Kuulat sekaisin muotoutui onneksi matkansa aikana tietynlaiseen formaattiin, jonka ympärille oli helpompi keksiä aina uusia sketsejä ja muita tapahtumia.

Komedian teossa yleensä mietitään sen radiokanavan imagoa ja kohdeyleisöä, johon ohjelmaa tehdään. Kuulat sekaisin oli koulumme radion, RadioAktiivisen ohjelma. Näin ollen sen kuulijat olivat suurimmalta osalta myös nuoria. Ja kun Keijo ja minä myös kuuluimme ohjelmaa tehdessämme nuoriin alle 30-vuotiaisiin, oli sarja myös tyyliltään ehkä enemmän nuorekas.

Toisaalta koin, että teimme sarjaa lähestulkoon kaikenikäisille. Sarjassamme ei ollut liikaa härskejä juttuja lasten kuultavaksi, mutta siinä käsiteltiin aiheita, jotka sopivat myös varttuneemmille kuuntelijoille. Kuulat sekaisin oli myös eräänlainen parodia tavallisesta radiolähetyksestä juontoineen, haastatteluineen, mainoksineen ja uutislähetyksineen. Tämä on mielestäni yksi hyvä tapa tehdä komedia radioon, kun itse radio konseptina on parodian kohteena.

Kuulat sekaisin oli sarja, jota tehtiin todella kiireisellä aikataululla muiden opiskeluiden ohella. Sarja alkoi lokakuussa 2008 ja päättyi huhtikuussa 2009. Silloin tällöin ohjelmaa uusittiin, joten aivan joka viikko ei uutta ohjelmaa tullut. Kuitenkin kiireinen aikataulu vaikutti myös hieman ohjelman laatuun, kun käsikirjoituksia tehtiin joskus vain vähän ennen nauhoitusta eikä aikaa harjoitteluun ollut. Uskoisin kuitenkin, ettei radiokomedian tekemiseen ole juuri enempää aikaa silloinkaan kun ollaan oikeassa työelämässä.

Todella harva Suomessa kuitenkaan täysin pystyy itseään elättämään vain tekemällä radioon kerran viikossa ohjelmaa. Aika monella on siinä sivussa myös toinen päivätyö, ja aikatauluja joutuu moneen otteeseen suunnittelemaan, että jäisi aikaa tehdä myös tämä kerran viikossa ilmestyvä sarja. Näin on myös esimerkiksi haastattelemani Jari Vesan tilanne, koska hän on samalla myös toimittajan ja tuottajan työtehtävissä YLE Radio Perämeressä.

Radio on hieno formaatti myös komedian tekoon, ja radio-ohjelmassa seikkailevat hahmot ja erilaiset tapahtumat sekä paikat voivat olla todella värikkäitä ja monipuolisia. Vain mielikuvitus on rajana sille, miten pelkän puheen ja äänimaisemien avulla voidaan kuulija viedä mitä ihmeellisimpiin paikkoihin. Hahmot voidaan uskottavasti laittaa puhumaan tai tekemään mitä tahansa hullunkurista, jos sen vain saa äänillä kuulostamaan uskottavalta. Mitä monipuolisemman ohjelmasta haluaa, sitä enemmän on tehtävä töitä esisuunnittelun ja ääniohjauksen kanssa. Mutta hyvä lopputulos on aina vaivan väärti.

Radiokomediaa voi siis tehdä hyvin yksinkertaisilla välineillä. Kannattaa kuitenkin etukäteen tarkkaan miettiä, millaisen maailman komediasarjaan luo, ja kuinka hyvin se aukeaa ulkopuoliselle kuuntelijalle. Kuulat sekaisin perustui lopulta aika arkisiin asioihin, vaikka henkilöt ja paikkakunnat olivat täysin fiktiivisiä. Käsikirjoitusvaiheessa ei kuitenkaan koskaan haluttu lähteä liian yliluonnollisen maailman luomiseen. Kuulijaa ei mielestäni pidä liikaa harhauttaa, eikä tarjota sellaista ohjelmaa, jota kukaan muu ei lopulta ymmärrä kuin tekijä itse. Komediasa on aina kuitenkin kyse viihdyttämisestä, ja jokaisesta sketsistä ja tarinasta löytyy jokin sanoma tai vitsi, jonka komedian tekijä haluaa yleisölle ymmärrettävästi välittää.

LÄHDELUETTELO

Aineistolähteet

Makkonen, Keijo & Rekilä, Hannu 2008 - 2009. Kuulat sekaisin -radio-ohjelma.

Teorialähteet

Alivaltiosihtööri 2008. Virallisuus sihisi hississä. Otava, Helsinki.

BBC News 2001. Chris Morris: Brass Neck. Luettu ja tulostettu 5.10.2010.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/1460463.stm>

Hiljaiset levyt 2010. Alivaltiosihtööri. Luettu ja tulostettu 5.10.2010.

<http://www.hiljaiset.sci.fi/bands/avs_s.htm>

Hirvonen, Elina 2003. Käsikirjoittaminen – Televisio, elokuva, radio. Art House Oy, Helsinki.

Hokka-Ahti, Ritva 2002. Kirjastolehti. Maisteri Frangén: Hulluttelu on kovaa hommaa. Luettu ja tulostettu 2.9.2010.

<<http://www.kirjastot.fi/fi-FI/kirjallisuus/haastatteluja/frangen/>>

Karisto, Hannu & Leppänen, Airi 1997. Todellisia tarinoita – Radiodokumentin tekeminen. Edita, Helsinki.

Kujala, Tapio & Lahti Jari & Tamminen Heikki 1999. Radiotyön perusteet - johdatus suoran lähetyksen tekemiseen. Gaudeamus, Tampere.

McLeish, Robert 1999. Radio Production - Fourth Edition. Oxford Focal Press.

Orell, Jussi 2000. Unikankare - Alivaltiosihtöörin haastattelussa. Luettu ja tulostettu 5.10.2010.

<http://www.unikankare.net/kirjoitukset/jo_yli_kymmenen_vuotta_alykasta_huumoria231100.html>

Pullinen, Petri 2010. Koe-eläinpuiston epäviralliset kotisivut. Luettu ja tulostettu 5.10.2010.

<<http://www.elisanet.fi/ka0210/gse/index.html>>

Saarivuo, Satu 2010. Radiodokumentti haastaa sekä tekijän että kuulijan. Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Salokangas, Raimo 1996. Yleisradion historia 1926 - 1996. WSOY.

Toikka, Markku & Vento, Maritta 2000. Ala naurattaa! Stand Up -komedian käsikirja. Like, Helsinki.

Vesa, Jari 2010. Haastattelu. YLE Radio Perämeri. Kemi.

Vilka & Airaksinen 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö, Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

YLE Suuret suomalaiset 2010. Reino Helismaa. Luettu ja tulostettu 5.10.2010.

<<http://www.yle.fi/suuretsuomalaiset/ehdokkaat/index.php?list=all&id=25>>

YLE Anonyymit Kotikiusatut -kotisivusto 2010. Luettu ja tulostettu 5.10.2010.

<http://yle.fi/alueet/lappi/lapinradio/ohjelmat/2009/06/anonyymit_kotikiusatut_783490.html>

YLE Elävä Arkisto 2010. Leila ja Annukka. Luettu ja tulostettu 5.10.2010.

<<http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=4&ag=29&t=396&a=4438>>

YLE Radioteatteri 2010. Luettu ja tulostettu 25.5.2010.

<<http://kohtaus.yle.fi/tarjoa/radioteatterin-draama>>

YleX 2010. Koe-eläinpuiston esittely. Luettu ja tulostettu 5.10.2010.

<<http://ylex.yle.fi/radio/ohjelmat/koe-elainpuisto>>

Äänipää 2010a. Radiodokumentin määrittely. Luettu ja tulostettu 25.10.2010.

<http://www.aanipaa.tamk.fi/doku_1.htm>

Äänipää 2010b. Miten kuunnella kuunnelmaa? Luettu ja tulostettu 25.10.2010.

<http://www.aanipaa.tamk.fi/kuunne_1.htm>

Äänipää 2010c. Kuunnelman äänisuunnittelu. Luettu ja tulostettu 31.10.2010.

<http://www.aanipaa.tamk.fi/kuunne_2.htm>

Äänipää 2010d. Radio-ohjelman, erityisesti radiodokumentin tekeminen uudessa radiokulttuurissa. Luettu ja tulostettu 25.10.2010.

<http://www.aanipaa.tamk.fi/doku_3.htm>

Äänipää 2010e. Vanha ja uusi radiokulttuuri. Luettu ja tulostettu 31.10.2010.

<http://www.aanipaa.tamk.fi/radio_1.htm>